

Liberalec, ki je nastavil politično ogledalo vladajočim

Moji zapiski, dokumenti in analize, ki jih hranim, bodo nekoč del družinskega muzeja, ki ga bom naredil. Že zdaj pa se zgodovinarji, tudi z institutov, »tepejo«, da bi prišli do moje dokumentacije, je z rahlim nasmeškom povedal, ko sem ga ob obisku v njegovem velikem meščanskem stanovanju v središču Ljubljane vprašal, kaj namerava storiti z verjetno desetlinami fasciklov svojega bogatega osebnega arhiva. Na vprašanje, ali se politična in poslovna elita lahko boji, da je v njih tudi kaj takega, kar bi jo kompromitiralo, odgovarja malodane z začudenjem, češ, veste, res nisem tak, da bi komurkoli grozil.

V njegovih dokumentih, urejenih s sistematičnostjo nekdanjega vrhunskega obveščevalca in bančnika, je, kot pravi, zapisano marsikaj: mladost v medvojni Škofji Loki, posebej so shranjeni originalni dokumenti iz partizanskih let in povojnega desetletja iz ekonomskega oddelka Udbe, potem je tu obdobje, ko je bil skoraj dve desetletji na vodilnih mestih v bančništvu, na koncu tri leta (1969–1972) generalni direktor Ljubljanske banke. Nato pa oster rez, ko ga je pravovernna struja v zvezi komunistov spodnesla kot »anarholiberalni odklon«, skupaj s soimenjakom Stanetom Kavčičem, tedanjim naprednim predsednikom slovenskega izvršnega sveta in drugimi žrtvami zrežirane slovenske »cestne afere«. Nato je preživel 18 let politične stigme in izolacije pa obdobje sodelovanja z Igorjem Bavčarjem in Janezom Janšo pri tajni obdelavi dnevnika Staneta Kavčiča, temu je sledilo politično vrenje slovenske pomladi, osamosvojitve in na koncu gospodarska in politična evidenca, korespondenca in analitična refleksija za časa samostojne Slovenije.

V ospredju razmišljanj: slovenski prostor in njegova prihodnost

Niko Kavčič je tako med drugim tudi živa enciklopedija slovenske politične, gospodarske, bančne, vojaške, obveščevalne zgodovine zadnjega stoletja. In zgodovina, še zlasti mesto Slovencev v njej, in naša prihodnost so tudi zdaj, pri 95 letih, v ospredju njegovega zanimanja. Na mizi v njegovem delovnem kabinetu smo tako ugledali le eno knjigo, delo zgodovinarjev Vaska Simonitija in Petra Štiha Na stičišču svetov – Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja. Kot pravi, je v njej »še posebej pomembno poglavje, ki opisuje naš prostor. Kaj vse je šlo od poganskih časov skozi ta naš prostor – z enim samim ozkim prehodom, ki se mu reče Postojnska vrata. To je južni evropski geografski koridor, ki odpira pot od Portugalske, Španije, južne Francije, Švice, Italije do Kavkaza. In ne more mimo Slovenije.« V omenjeni zgodovinski študiji pogrēša le eno, omembo dejstva, da ima »Slovenija zdaj svojo zgodovinsko težo zato, ker je bil na zboru odposlancev v Kočevju oktobra leta 1943 sprejet ukaz o priključitvi Primorske Sloveniji. Naše vojaške enote so leta 1945 prve stale v Trstu, Gorici in v Beneški Sloveniji. Tega ne moremo zamolčati. To je zgodovinsko potrjeno in to moramo našim zanamcem neprestano ponavljati. «

Kavčiča res vznemirja slovenski prostor, »neko skrajno občutljivo geografsko območje, med Alpami in Jadranskim morjem, v katero smo se, nezavedajoč, zagostili že v petem stoletju«, prostor, kjer je bilo »samo na soški fronti žrtvovanih milijon ljudi«. Geostrateški položaj

Slovenije je zanj ena naših ključnih prednosti, zato je za Slovenijo gradnja drugega tira na progi Divača–Koper najvitalnejšega pomena. Tudi zato se mu zdi nepojmljivo, da premier Pahor redno obiskuje vodstvo Slovenskih železnic, namesto da bi šel v Evropo, k nemški kanclerki Angeli Merkel in tudi k francoskemu predsedniku Sarkozyju. »To bi lahko bil 81. skupni projekt Sarkozyja in Merklve. Zame je ta projekt na isti ravni kot predor pod Rokavskim kanalom.« Na vprašanje, kako vidi Slovenijo čez 20 let, odgovarja: »Samo na moj način. Da k nam pride tuji kapital. Takoj potrebujemo približno pet milijard evrov in letne naložbe v znesku poldruga milijarde evrov. Našo gospodarsko strukturo moramo preusmeriti v storitve. Storitve nato prinesejo tisoč novih storitev. Ne bomo zdržali z masovno industrijsko proizvodnjo.« Kavčič je v preteklosti ostro nasprotoval prodaji Banke Koper, saj je bila s tem ogrožena strateška os Koper–Ljubljana–Maribor. Še vedno je prepričan, da so prav v Kopru nekatera strateško najbolj pomembna slovenska podjetja: Luka, Cimos, Intereuropa, Splošna plovba. »Koper je posebna kategorija. Z njim imamo tipalke po vsem svetu, prek njih slovenski narod dobiva širino prek svojih meja.«

Ponosen pa je na svoje lokalne, škofjeloške družinske korenine. »Moja družina se je med drugo svetovno vojno žrtvovala. Pet nas je bilo spomeničarjev, dva brata sta padla, šesti je bil bolan, vojno preživel v bunkerju in nato takoj umrl, ženski del družine pa je moral oditi in pustiti vse premoženje. Ob tem smo bili podjetniška družina in v tisti boljševiški strukturi prvih partijcev smo bili sumljivi, saj smo bili močna ekipa in smo imeli svoj vpliv. Vse to smo morali premagati in ni bilo lahko. Ob tem bi morali vzklikati Živel, Stalin, sam pa te artikulacije ne znam, in to so drugi vedeli. A nacionalna zavest in moj patriotizem sta bila tako močna, da sta prevladala, in to so upoštevali.« In kako ohranja redko videno vitalnost in kondicijo duha v letih, ki se približujejo stotici? »Mens sana in corpore sano. Ko sem bil star dve leti, sem zbolel za črnimi kozami in sem jih prebolel. Ko analizirajo mojo kri, ugotavljajo, da je v njej nekaj, česar ne znajo ugotoviti. Nikoli nisem pil in kadil. Možgane imam popolnoma intaktne. Vendar zadnje čase telo počasi peša in zaostaja za možgani,« pove z nekaj samoironije. »Drugače pa sem se veliko ukvarjal s športom, telovadbo, atletiko, planinstvom, smučanjem. Nikoli pa nisem v socialističnem obdobju hodil na lov ali čajanke. Vedno sem se družil le z ljudmi, ki so mi bili pod mano. In nikoli nisem zahajal v elitne politične kroge. Z njimi nisem imel nobenih zvez. Moja teza je bila, da če bi šel z njimi, bi jim moral prihodnji dan dati milijardo.«

»Za mojimi izjavami ni nikogar, sem sam svoj«

Niko Kavčič se je doslej redko medijsko izpostavljajal, prejšnji teden pa je z nadvse odmevnimi izjavami za Pop TV pretresel že tako skrajno razgreto slovensko politično sceno. K temu sta prispevala tako moč televizijskega medija kakor neposrednost in ostrina njegovih puščic, usmerjenih proti premieru Pahorju (prvi na levici je artikuliral tezo o njegovi zamenjavi), predvsem pa proti LDS in njeni predsednici Katarini Kresal. In medtem ko se je premier politično modro vzdržal komentarja na Kavčičeve kritike, so v vrhu LDS reagirali precej bolj nervozno. Na levici, presenečeni, da tako ostre kritike prihajajo iz njenih vrst, so takoj našli pojasnila, da je Kavčič prosti strelec brez političnega ozadja in zaledja, ujetnik starih miselnih in političnih vzorcev, po katerih se vse ključne odločitve sprejemajo na tajnih sestankih daleč od javnosti in izvoljenih političnih inštitucij. Slišati je bilo tudi ocene, da gre za človeka, ki ne more preboleti zamenjave političnih generacij, in

strokovno mnenje, da gre za izraz stiske človeka, ki nima vpliva na politične odločitve. In seveda, pojavilo se je ugibanje, kdo vse sodi v krog Kavčičevih povezav.

Sam pravi, da se mu zdi smešna »ta vaša novinarska kampanja in špekulacije, kdo vse stoji za mano. Za mano ni nikogar, sem jaz sam. Nikoli nisem potreboval nobene bergle, ne fizične ne umske. Delam sam, s svojo intuicijo, s svojim znanjem. To me je stalo veliko časa. Vsak dan berem dve ali tri ure, kombiniram in analiziram, se srečujem z ljudmi.« Špekulacije, ki ozadje njegovega javnega nastopa povezujejo celo z Janezom Janšo, pa se mu zdijo »absurdne«, saj da to nima nobene zveze z njegovimi besedami. »Je to fantazija, demagogija, nevoščljivost ali kaj? Ne morem pomagati, če tega ni Milan Kučan prvi glasno povedal,« pojasnjuje. Ko ga povprašamo, ali ima kakšne stike z nekdanjim predsednikom republike, zatrjuje, da »že desetletje ne. Če pa se moje kritike zdaj delno ujemajo z Janšo, to nima nobene zveze z njim. To je moj solistični pogled.«

Na kritike iz svoje LDS zdaj odgovarja, »da v paniki iščejo neke rešitve, z izjavami, ki nimajo repa in glave. Kako se je, recimo, nekoč politično povzpел Janez Drnovšek? Sam nisem imel s tem nobenih ambicij in tudi nisem v to posegal. Poanta mojega televizijskega pogovora je bila na propadajoči, gnili liberalni demokraciji, LDS. Zdaj pa imamo paniko in odprt ventil na spletnih straneh. Jaz o tem nisem razmišljal, meni je prekipelo, in za moj intervju ni vedel niti moj nečak [Blaž Kavčič] v državnem svetu.«

Njegova kritika slovenskih levih strank in politikov ni sicer nič novega. Niko Kavčič je pravzaprav nad slovensko levico vseskozi bolj ali manj razočaran. V knjigi Pot v osamosvojitve, v samozaložbi je izšla leta 1996 in v dopoljnjeni izdaji še 2001, je o stanju v njej zapisal: »Če ob koncu še enkrat pomislim na prehojeno pot z Igorjem Bavčarjem in Janezom Janšo, mi je žal, da nismo izpeljali tudi drugega dela politične naloge – v mislih imam sodobno slovensko levico. Ta je sedaj takšna, kakršna je – rahitična in brezkrvna; kot kaže, bo še dolgo bolela.« Igor Bavčar in Janez Janša sta bila konec osemdesetih let kot perspektivna kritična družboslovca ob urejanju dnevnika Staneta Kavčiča pri njem »dnevna gosta. To je bilo družinsko življenje, tudi z obremenitvijo moje žene,« nam pojasni. »Ta dva fanta sem sprejel taka, kot ju je družba izoblikovala. Sam ju prej nisem poznal.« In kako zdaj gleda nanju? »To sem napisal že v moji knjigi. Obžalujem, da sta odšla vsak na svojo stran.« Na vprašanje, ali se s svojima nekdanjima političnima varovancema še kdaj sreča, pojasnjuje, da se z Janšo od junija 1992 nista nikdar, ne videla ne slišala, z Bavčarjem pa sta obdržala »stik na dolge roke, na nekaj let, nisva pa prekinila odnosa«.

»Nisem proti mladim, sem pa proti pokvarjenim«

Na ocene, da je sam siva eminenca levice, odgovarja, da je »to fantazija medijskih hiš. S tem se ne obremenjujem. Nimam nobenih posesivnih lastnosti. Vodil sem na stotine ljudi. Vsi so dobili odlikovanja, jaz nikoli. Nikomur se nisem nikoli priklanjal. Imam sedmi čut, ki ni podrejen nobenim povezavam, ki se tukaj spletajo; za sabo imamo desetletja življenjskih izkušenj in delam svoje analize o naši razvojni politiki, ki me skrbijo. Jaz sem svoje doživel. Zdaj mi ne gre samo za moje potomce, pač pa tudi zato, da vsaj še sto let obdržimo slovenski narod. Iščem rešitve. Teh pa ne bomo našli, če se bomo zaprli, pač pa tako, da se povežemo z Evropo.«

Kot pravi, so mu »tuji blišč, reprezentanca in druge podobne insignije«. Z lahkoto si predstavljamo, da so denimo slovenski nouveaux riches ali pa recimo 60 let mlajši yesovci, ki so se lani prišli pokazati na elitni sprejem v vilo Mira Senice in Katarine Kresal, zanj povsem tuj svet – res pa je bilo na omenjenem sprejemu opaziti tudi sivo eminenco slovenskih poslovnežev Janeza Zemljariča, ki pa po naših podatkih nedvomno sodi v ožji Kavčičev krog. Sam odločno zavrača, da je proti mladim. Ko ga je Jelko Kacin maja 2007 obvestil, da sta kandidata za predsednika LDS Katarina Kresal in Matjaž Gantar, je »vzrojil, saj ti dve imeni nimata nobene zveze s poslanstvom liberalne demokracije, ki sem ga vseskozi integriral že v socialno smer, socialno-liberalno ali liberalno-socialno. To sem pozneje še ponovil, on pa mi je očital, da sem proti mladim. Tedaj sem mu dejal, kako naj bom proti mladim, ko pa sem v starosti 70 let našel Bavčarja in Janšo, ki tedaj nista bila stara niti 30 let. Nisem proti mladim, sem pa proti pokvarjenim ljudem. In meni tedaj ni šlo za nobene privilegije. Tem sem se odpovedal že v socializmu in nato živel 18 let v samoti. To moj odgovor ljudem, ki zdaj trosijo laži o meni. Meni gre za ta potencial liberalne demokracije in za levico, ki naj bo povezana s strateškimi socialnimi vprašanji. Naša liberalna demokracija je zdaj popolnoma intelektualno opustošena.«

Kdo je 'njegov' tretji človek za mesto premiera ? Odgovora nismo dobili. Na vprašanje, ali sta to morda razvojni minister Mitja Gaspari (ki so mu nekateri prilepili oznako Kavčičevega človeka v vladi) ali pa poslovna ženska Alenka Žnidaršič Kranjc (ki je pred kratkim javno razglašala, da jo mnogi nagovarjajo k vstopu v vladno politiko), dobimo odgovora, ki jasno potrjujeta, da ju na tem mestu ne vidi. Aktualni slovenski politiki se mu večinoma zdijo mlačni, neodločni, obdani z nepravimi sodelavci, premalo ambiciozni. In kot pravi, »nočem biti domišljav, a mojega tipa med njimi ne boste našli. Za to je treba biti pogumen in kaj vedeti.« Je pa zanimivo, da med tujimi politiki kot vzor izpostavlja Ludwiga Erharda, kanclerja, ki je sredi 60. let prejšnjega stoletja gradil tedanji nemški gospodarski čudež. Zanimivo zato, ker je bil Erhard krščanski demokrat, predstavnik politične opcije, ki ji je Kavčič kot sokol in liberalec vseskozi ostro oponiral.

Bančnik, ki je ustanovil Ljubljansko banko

Niko Kavčič se je v mladosti, po trgovski akademiji v 30. letih prejšnjega stoletja, odločil za poklic bančnika. Po povojni udbovski epizodi ga je nadaljeval sredi 50. let. Na vrhuncu kariere, pred partijsko eksekucijo »tehnokratskih« in liberalnih sil, ki jih je posebej Stane Kavčič, je leta 1969 ustanovil in do leta 1972 kot generalni direktor vodil Ljubljansko banko, v letih njenega največjega razmaha. Po prihodu demokracije je leta 1992 organiziral akcijo, s katero je na vrh tedanje Ljubljanske banke pripeljal Marka Voljča, tedaj visokega uslužbenca Svetovne banke. Zdaj, pravi, v NLB vlada nekakšna razpuščenost. Kritičen je do lobistov, ki so preprečili, da bi se lani jeseni na čelo NLB zavihtel Ciril Dragonja. NLB po njegovem potrebuje primerne kadre, ki se bodo zavedali svoje vloge. »Treba bo postaviti povsem nov kurs,« doda. »V vodstvu NLB imamo zdaj revizorsko strukturo, ki ni navajena operativnega dela. Vodilno garnituro bi nagnal na teren. UniCredit pri nas odpira nove podružnice, oni pa odhajajo s trga in jim delež pada. Na terenu bi morali najti inovativna in družinska podjetja. V banki bi morali imeti strukturo, ki bi se posvečala samo ofenzivi, osvajanju trga. In zelo bi morali premisliti, kam gredo v nove naložbe.« Obžaluje tudi, da leta 1990 nismo ustanovili razvojne banke. »Ne gre drugače, slovensko akumulacijo je treba

združiti. Tu nastaja zakon visokih števil. Če imaš ustrezne banke, se lahko marsikaj premesti in naredi kaj novega. Ampak kaj, ko se Pahor tega ne zaveda, Gaspari pa ni dovolj odločen.« V trenutku najde tudi odgovor na vprašanje, kaj storiti z najbolj problematično točko NLB, frankfurtsko hčerinsko banko LHB: »Če bi jo že letos zaprli, bi deset ljudi poslal v München, kjer imamo še prostore, ki jih ne moremo prodati. Iz Nemčije ne smemo oditi, zaradi vseh naših strateških perspektiv, informacij izvoza in uvoza nemškega poslovnega duha. Zakaj bi se umaknili iz nje na ta rizični Balkan, ki ga vse te mogočne države ne morejo obvladati.«

Analiza, strategija, akcija!

Niko Kavčič seveda ni edini protagonist politične levice, intelektualec, akter slovenske pomladi in osamosvojitve, ki je razočaran nad stanjem duha v državi. Podobno kritična je bila recimo ta teden tudi Spomenka Hribar, ko je v Financah opozorila »na lobije, ki brez sramu prevzemajo oblast«, in dodala, da »tako nizko moralno in politično še nismo bili«. Nekateri so mnenja, da Hribarjeva nastopa kot moralna avtoriteta, medtem ko Kavčiču pripisujejo, da ga še vodi želja po aktivnem vplivanju na politiko.

In to verjetno kar drži. Naš portretiranec tudi v visoki starosti postavlja v ospredje geostrateške in ekonomske dileme slovenske nacije. Poenostavljeno povedano, zanimajo ga prodorna analiza in jasna strategija in posledično hitra, učinkovita in disciplinirana akcija. Pred očmi ima strateška vprašanja, prioritete, kam naj gre Slovenija, s kom, kako, s kakšnimi kadri in financami. In zdaj ga izrazito moti, da v Sloveniji nimamo več pravih odločnih strategov in praktikov, takih kot so bili po njegovem nekoč v socializmu Boris Kidrič, Boris Kraigher in Stane Kavčič. »To so bili ljudje, predani svojemu poklicu, svojemu cilju, oni so vedeli, kako vladati. Kardelju tu dajem popolnoma drugo vlogo, ki jo je imel v jugoslovanskem merilu, ko je moral delovati v drugem civilizacijskem prostoru, v pomoč Titu, da je država ostala skupaj. Če tega ne bi bilo, bi Jugoslavija že prej razpadla. Dejstvo je, da so bile tudi žrtve, tudi sam sem bil ena od njih. Mene to ne moti, sem toleranten.« A dejstvo je tudi, da so vsi od naštetih pri uresničitvi ciljev zastali na pol poti: Kidrič in Kraigher sta tragično preminula, vizionarskega Staneta Kavčiča so odstranile zdrave partijske sile.

Zdaj so časi drugačni. Interesov ne krmili več ena sama partija. V demokraciji, v razmerah slovenskih koalicijskih vlad in političnih preračunavanj, je bilo vedno izjemno težko ali nemogoče dosegati že konsenz o strateških ekonomskih projektih in reformah. Pri strateški akciji se je nato dokončno zalomilo, prevladala je politična logika štiriletnega mandata in bližajočih se volitev. To velja tako za Drnovška, Janšo kot druge premiere in njihove koalicije. V časih, ko je vladajoča liberalna levica razdrobljena v dveh sprtih strankah, meje med politiko in drugimi vplivnimi sferami pa so neredko zabrisane, se Slovenija bori s čedalje težje obvladljivo gospodarsko in socialno krizo in krizo vrednot. Verjetno najstarejši deklarirani slovenski liberalec je takim razmerah, v svojem slogu, nastavljal svoje brezkompromisno ogledalo. In kdor ga bolje pozna, ne dvomi, da bo poglede, tudi na zdajšnji čas, podrobneje predstavil v načrtovanem muzeju. •